

HISTÒRIA DEL SEMINARI DE L'ARQUEBISBAT DE VIENA

Víctor Ferro Pomà

1. HISTÒRIA DE L'EDIFICI

1.1. L'ANTIC HOSPITAL ESPANYOL

Sota el regnat de l'emperador Carles VI, les relacions existents entre la cort austríaca i la monarquia espanyola encara originaven una gran aflluència d'espanyols, milanesos, napolitans, sicilians i flamencs a Viena. La necessitat d'atendre'ls als diversos hospitals de la ciutat quan empobrien o emmalaltien comportava no pocs problemes, ja que rarament dominaven la llengua alemanya i, a més a més, acostumaven a mantenir els costums i les tradicions dels seus països d'origen. Per tal de fer front a aquestes dificultats, l'emperador Carles VI, després d'un seguit de mesures preparatòries adoptades amb anterioritat, resolgué fundar, amb data 19 de febrer de 1718, un hospital per a tota aquesta gent forana que, nascuda als territoris pertanyents a la monarquia espanyola i aleshores resident a la ciutat de Viena, no estava en condicions de permetre's un tractament mèdic en cas d'emmalaltir. A aquest efecte, l'emperador nomenà dos superintendents, escollits entre els membres dels consells d'Espanya i de Flandes presents a Viena, per tal que administressin l'hospital de la mateixa manera que es feia a Espanya.

Amb el seu escrit de data 28 de maig de 1718, adreçat al marquès de Rialp, conseller íntim d'Estat, l'emperador establí una sèrie de fonts d'ingressos per a la fundació i el manteniment de l'hospital esmentat.

El dia 27 de setembre de 1717, uns delegats de l'ajudant de cambra imperial Paul Pruny adquiriren «tres finques vinícoles al Schottenpoint», és a dir, a l'actual Boltzmanngasse (que aleshores rebia el nom de Carlgasse i, més endavant, el de Waisenhausgasse), al barri d'Alsergrund (altrament dit Schottenberg o també Ochsenberg), per tal de construir-hi el futur hospital. Les obres començaren el 12 de febrer de 1718, diada de santa Eulàlia (l'estàtua de la qual es troba al presbiteri, a la banda de l'epístola).

Ben aviat, però, les sales existents ja no donaven l'abast, de manera que el 13 de novembre de 1725 es compraren a la senyora Eva Höfer, vídua del pastisser imperial, una finca vinícola adjacent i també la meitat d'una altra, per tal de fer-hi la necessària ampliació de l'hospital.

Inicialment, s'havia previst un hospital amb noranta llits. Com a superintendents actuaven els representants dels consells d'Espanya i de Flandes. L'administració de la institució estava en mans d'un prior o d'un majordom. A més a més, hi havia sis sacerdots que dominaven, entre altres, les llengües espanyola, italiana i flamenca. Un d'aquests clergues feia de prefecte dels infermers i supervisava la dispensació dels medicaments i la manutenció dels malalts. Al prior li corresponia l'activitat pastoral. A les habitacions dels malalts, cada dia se celebrava una missa.

Després de la mort de Carles VI, l'any 1741 l'emperadriu Maria Teresa decidí d'ampliar l'edifici amb una segona planta. A partir d'aleshores, l'hospital admeté també soldats malalts de qualsevol altra nació i procedència.

Com a conseqüència de la disminució dels ingressos, d'una administració poc acurada, del gran nombre de persones no necessàries —tant clergues com laics— que vivien a costa de l'hospital, així com del fet que es barrejava el patrimoni de l'Església amb el patrimoni de l'hospital, tan sols s'hi podien atendre 105 persones (68 soldats, 17 civils, 7 dones i 13 bojos, aquests últims en habitacles especialment arranjades), malgrat que es disposava d'espai per a 286 malalts i que es rebien els diners necessaris per atendre 202 soldats. Així les coses, l'any 1753 es retiraren la funció d'administrador al superintendent i l'hospital passà a dependre de la Representació i la Cambra de la Baixa Àustria.

L'any 1754 l'emperadriu Maria Teresa ordenà que també es traslladés l'Hospital de la Trinitat, del barri d'Alservorstadt, a l'Hospital Espanyol. Unides les dues cases, la institució passà a fer-se càrrec de persones de qualsevol procedència, ja fossin soldats o civils, homes o dones.

L'any 1759 també la casa Strudel (Strudelhof) s'incorporà a les dependències de l'Hospital Espanyol. L'edifici, que l'any 1713 havia estat transformat en hospital per a malalts de pesta negra i que com a tal en aquella època formava part del districte de quarantena, passà a ser propietat, l'any 1734, del duc Johann Leopold von Kuefstein. Mort aquest i com que l'Hospital Espanyol aleshores tenia uns interessos financers força considerables (10.000 florins), el palau es pogué adquirir en la subhasta celebrada el dia 8 d'agost de 1759 per tal d'instal·lar-hi finalment un departament per a malalts de sífilis. L'any 1765 la casa Strudel fou arrendada a una altra institució hospitalària, l'Establiment de Salut dels Dependents Mercantils (Krankeninstitut der Handlungsdiener), que es mantingué fins a l'any 1785. Posteriorment, l'edifici s'utilitzà, fins al 1788, com a centre d'acollida per a pobres i nens expòsits.

L'any 1789, la casa Strudel fou enderrocada i el seu parc es va unir al jardí que rodejava l'Orfenat Imperial i Reial adjacent.

1.2. L'ORFENAT IMPERIAL I REIAL

L'any 1785, l'Orfenat de Rennweg fou traslladat a l'edifici de l'Hospital Espanyol, mentre que el centre d'acollida per a pobres i nens expòsits s'instal·là a la veïna casa Strudel. L'any 1786, la casa Strudel quedà reservada a les noies de l'Orfenat. Dos anys més tard, el centre d'acollida fou traslladat, per ordre de l'emperador Josep II, a l'edifici de l'anomenat Mülkergarten, a l'Alsergasse. Des d'aquell moment, l'Orfenat va gaudir de total autonomia quant a proveïment i administració.

L'any 1856, adduint raons sanitàries, el govern va traslladar les noies de l'Orfenat Imperial i Reial a l'edifici de les germanes escolàstiques de Judenau, prop de Sieghartskirchen (una mesura que entre els nens del centre va provocar una por tan desorbitada que bona part dels interns van fer mans i mànigues per a trobar acollida a casa de parents i familiars). Poc després, el ministre de l'Interior disposà que els germans de l'orde de les Escoles Cristianes (germans escolàstics) es fessin càrrec de l'ensenyament i l'educació dels nens de l'Orfenat de Viena i duguessin a terme un seguit de reformes en aquest edifici. Hi romangueren fins l'any 1911.

1.3. EL SEMINARI

Mitjançant el contracte de compravenda de data 21 de gener de 1913, subscrit pel cardenal Nagl, la finca de l'Orfenat fou adquirida per un total d'1.846.000 corones per tal d'instal·lar-hi el nou seminari sacerdotal. Aquest preu no incloïa ni els quatre retaules laterals ni els dos retaules centrals (actualment desapareguts de l'església), ni tampoc els quatre medallons situats al sostre de l'oratori. Totes aquestes obres es van haver d'adquirir per separat, atès el gran valor artístic que se'ls atribuïa.

El seminari, que fins aleshores havia estat situat al número 3 de l'Stephansplatz, s'havia fet petit i ja no reunia les condicions necessàries per a un centre d'ensenyament de futurs capellans. Per tant, un cop efectuada la compravenda de la finca de l'Orfenat, se n'enderrocaren totes les edificacions auxiliars i secundàries, mentre que l'edifici central, situat a la dreta de l'església, fou adaptat a les necessitats del seminari. A l'esquerra de l'església es va construir un edifi-

ci nou (on avui en dia hi ha les habitacions dels seminaristes). Amb data 17 de juliol de 1914, l'Ajuntament de Viena va autoritzar l'ús dels edificis, de manera que el dia 10 d'agost d'aquell any es va poder començar a utilitzar parcialment el nou seminari. La biblioteca fins i tot s'havia inaugurat abans.

Fins aquí arriba el breu resum de la història de l'edifici que hem fet.

2. HISTÒRIA DE L'ESGLÉSIA (SANTA MARIA DE LA MERCÈ)

El dia 2 d'agost de 1722, en presència de tota la cort, dels ambaixadors i dels ministres, l'emperador Carles VI, pare de l'emperadriu Maria Teresa, va posar la primera pedra de l'església de l'Hospital Espanyol, tal com indica la inscripció següent:

Sub Invocatione
Deiparae
De Mercede
Augustissimus Romanorum
Imperator
CAROLUS VI
Clementissimus Piae
Domus
Sancti Hispanicae Monarchiae
Hospitalis
Fundator
Piissimus Elargitor
Primum hunc Posuit Lapidem
Die II. Augusti
Anno Salutis MDCCXXII

«Sota invocació de la Mare de Déu de la Mercè, posà aquesta primera pedra el sereníssim emperador Carles VI, molt clement fundador i pietós donant d'aquesta pia casa i sant hospital de la monarquia espanyola. Any del Senyor 1722, el dia 2 d'agost» (Fuhrmann, p. 493 i seg.).

Ho confirma també la inscripció que apareix al costat de l'epístola:

Qui primum iecit lapidem has ut
conderet Aedes
ornavit tanto Caesar honore
domum

«Qui posà la primera pedra dels fonaments del temple, amb tal joia coronà com a emperador aquesta casa.»

L'any 1723, les obres estaven prou avançades per a poder inaugurar la nova església. Només quedaven per acabar els altars laterals, els campanars i la façana. El dia 24 de setembre de 1723, l'església, dedicada a la Mare de Déu de la Mercè, fou solemnement consagrada pel cardenal Sigismund, duc de Kollonitsch. És molt possible que també fos present a l'acte l'emperador en persona, ja que acostumava a assistir, any rere any i juntament amb tota la casa imperial, a la missa que se celebrava amb motiu de l'aniversari de la consagració, el segon diumenge del mes d'octubre. En una inscripció a l'epístola es pot llegir: «Consecravit A.D. 1723, 24. September.»

L'església, de l'estil barroc més pur, s'atribueix a l'arquitecte Anton Ospel. Magníficament guarnida per importants pintors i escultors, és un dels espais barrocs més bells de la ciutat de Viena. Els seus angles interiors arrodonits estan en consonància amb la planta centrada típica dels edificis barrocs. En aquella època, les esglésies havien de ser espaioses, obertes, lluminoses, concebudes com a grans sales o naus. I, en aquest cas, també s'aconseguí que fos així malgrat la considerable estretor del terreny. Els angles aixamfranats bàsicament havien d'atorgar a la construcció un caràcter ovalat. La nau central presenta una volta de canó i la coronació amb cúpula és una idea del barroc. Els estucats del sostre i dels murs laterals denoten una certa tendència classicista i anticipen, per tant, aquest moviment artístic sota la influència de Johann Bernhard Fischer von Erlach, els motius del qual van servir d'inspiració. Tot irradia alegria, tal com es pretenia a l'època del barroc. En el decurs dels treballs de renovació (1954), es van descobrir pintats els quatre evangelistes, molt ben conservats, en estil antic.

A l'altar major s'alça una estàtua de pedra policromada que representa la Mare de Déu amb el Nen Jesús a la falda a mida natural, una obra realitzada a la dècada del 1860 per l'escultor Josef Gasser segons la imatge de la Mare de Déu de Montserrat. Antigament hi havia hagut una imatge amb la inscripció «S. Maria de monte Serrato», que representava la Mare de Déu entronitzada amb l'Infant sobre els genolls. L'any 1899 aquesta imatge encara es conservava a la sagristia de l'església, però més endavant va desaparèixer i es desconeix on es troba actualment. La veneració de la Mare de Déu de Montserrat, la van portar a Viena els frares espanyols mercedaris i benedictins. Els blancs mercedaris es feien càrrec de l'hospital i els negres benedictins, de l'església castrense. Montserrat, com ara Lorda avui en dia, era en aquell temps un lloc de peregrinació conegut arreu del món. Ignasi de Loiola va passar tota una nit davant la imatge

de la Mare de Déu a la basílica de Montserrat, i fou allà on decidí fer-se sacerdot i fundar un orde religiós (es tracta, doncs, d'una imatge especialment adient per a un seminari). Antigament, en lloc de la imatge de la Mare de Déu hi havia hagut una creu. Sobre l'altar s'alça la imatge de Déu Pare amb el globus terraqüi i l'Esperit Sant, de manera que, juntament amb la creu, quedava representada la imatge de la Santíssima Trinitat (en els temps de l'Orfenat, l'església es trobava sota la seva advocació). Més endavant, però, la creu va desaparèixer, de manera que avui en dia ja no s'hi reconeix el concepte de la Trinitat. Just al desota, hi havia hagut una imatge amb la inscripció «Sancta Maria».

Sota l'estàtua de la Mare de Déu figura l'escut de l'orde dels mercedaris, que de fet reproduïx l'escut d'armes del rei d'Aragó en els temps de sant Pere Nolasc, fundador d'aquesta congregació.

L'estàtua situada a l'evangeli representa sant Jaume el Major, l'apòstol d'Espanya, i la situada a l'epístola, la màrtir barcelonina santa Eulàlia. Fou en la diada de celebració d'aquesta santa que va començar la construcció de l'Hospital. (La màrtir, amb gran coratge, censurà el governador per les persecucions dels cristians en temps de Dioclecià. Va ésser cremada en una foguera. Diu la llegenda que un colom blanc va sortir de la seva ferida i es va enlairar.)

Els reliquiaris acullen ossos i flascons de sang de dos màrtirs de les catacumbes romanes: a l'evangeli hi ha les relíquies de sant Víctor i a l'epístola, les de sant Benet. El document que certifica l'autenticitat d'aquestes relíquies es conserva a la sagristia, sobre la taula de vestir. (Tanmateix, els noms dels sants estan triats de tal manera que pràcticament es podrien aplicar a qualsevol màrtir.)

Malauradament, l'altar major no és tot de marbre autèntic, sinó que en part també està fet de marbre de guix. El tabernacle és de fusta.

Els altars laterals són donacions de les diverses províncies de la monarquia espanyola, de manera que exhibeixen imatges i estàtues dels sants venerats en aquelles terres. En tots quatre, la base és de marbre i al damunt hi ha una estructura de marbre artificial.

El primer altar lateral de l'evangeli està dedicat a sant Carles Borromeu, patró de la ciutat de Milà. La imatge representa el sant en el moment de donar la santa comunió als malalts de pesta negra. Sant Carles Borromeu és considerat patró i advocat de la pesta. El retaule fou pintat l'any 1723 o el 1728. Les petites pintures a banda i banda representen el sant resant i en actitud contemplativa. L'estàtua de la dreta correspon a sant Agustí i la de l'esquerra, a sant Ambrosi. Ambdós estan estretament relacionats amb la ciutat de Milà. El segon altar lateral de l'evangeli està dedicat a sant Pere, patró de Flandes. El retaule que mostra sant Pere com s'enfonsa dins el mar és del *chevalier* Franz von Roettiers i és datat al 1724 (?) (del mateix pintor és l'aurèola de sant Joan de

Capistrano pintada a la trona de l'església de Sant Esteve, realitzada en col·laboració amb Johann Josep Resler).

La cintra de sobre l'altar inclou el símbol heroic de Carles VI: un globus terraquí envoltat per les paraules «Constantia et fortitudine».

El primer altar de l'epístola està dedicat a sant Genar, patró de la ciutat i del regne de Nàpols. El retaule és de Martino Altomonte (1725) i representa el mateix sant Genar.

Cap a l'any 305, Genar, que era bisbe de Benevent (a prop de Nàpols), estava destinat a patir els turments més cruels. Fou llançat a les feres, les quals, però, no l'atacaren. Finalment, el decapitaren juntament amb el seu diaca (?). Les seves despulles mortals reposen a Nàpols; cada any, el 19 de setembre, aniversari de la seva mort, es repeteix la liquació de la seva sang coagulada. El fet de no produir-se el miracle sempre és indicatiu de grans mals futurs! La imatge té un valor molt especial, puix que durant la guerra es va perdre la imatge del sant que hi havia a la capella de Sant Genar. Els pares del pintor (de Martino Altomonte?) eren alemanys; ell, però, va néixer a Itàlia (1657). A la dreta hi ha l'estàtua de sant Gaietà (fundador de l'orde dels teatins i enterrat a Nàpols), que sosté al braç el Nen Jesús, i l'estàtua de l'esquerra correspon a sant Francesc de Paula (oriünd de Calàbria).

El segon altar de l'epístola es va erigir en honor de santa Rosalia, patrona del Regne de Sicília. El retaule és obra d'un pintor desconegut. La festa d'aquesta santa siciliana (eremita) del segle XII se celebra el dia 4 de setembre. Les estàtues que hi ha a ambdós costats de l'altar corresponen a sant Roc i sant Sebastià, i com que tots tres —santa Rosalia, sant Roc i sant Sebastià— es veneren com a patrons de la pesta, l'altar es coneix també com a «altar de la pesta negra».

El cinquè altar, situat just al davant de la capella confessional, fou donat pel duc Giuseppe di Bolagno en honor del seu patró, sant Josep.

Damunt l'entrada frontal de l'església, dins un petit bastiment, hi ha l'estàtua de sant Agustí, que sosté a les seves mans un cor flamejant («El nostre cor és inquiet fins que no descansa amb vós, Senyor»). La imatge en relleu del sòcol representa sant Agustí que, tot passejant per la platja, veu un nen que intenta posar l'aigua del mar en un clot.

A l'extrem diagonalment oposat hi ha una estàtua de sant Antoni de Pàdua († 1231) i, just a sota, la representació de la resurrecció d'un mort, obra del sant.

A l'epístola també hi ha una estàtua de sant Joan Nepomucè († 1383), amb un sòcol que mostra la caiguda del sant al riu.

Els blasons que coronen els diversos altars corresponen tots a l'Emperador. Sobre l'oratori hi ha un gran escut amb l'àguila bicèfala.

Al sostre apareixen els quatre sants evangelistes amb els símbols respec-

tius: sant Lluç a la part del davant, sant Joan a la del darrere, sant Marc a la dreta i sant Mateu a l'esquerra.

A la tomba situada just davant la reixa del presbiteri reposen les despulles del superintendent de l'Hospital, Josep, duc de Rifos, mort el 17 de desembre de 1749.

Sota els bancs posteriors de l'evangeli hi ha l'entrada a la cripta, on l'any 1932 es van traslladar les despulles del pare Franz Tendler, que fins aleshores reposaven al Cementiri Central de Viena. L'esmentat pare Franz Tendler havia estat durant gairebé cinquanta anys guia espiritual de l'antic orfenat i va morir en una edat molt avançada el dia 5 de maig de 1902. El trasllat del fèretre cap a la cripta de l'església del seminari fou conseqüència de la iniciativa presentada per l'agrupament d'antics membres de l'Associació de Joves Catòlics (associació originària), fundada l'any 1857 pel pare Tendler. Quan, amb motiu del trasllat, es va procedir a l'obertura oficial de la cripta, es pogué constatar que es tracta d'un espai de 4,12 m de llargada per 2,20 m d'amplada, a una profunditat de 2,80 m respecte del terra de l'església, i amb les parets llises i arrebossades.

Dins la cripta hi havia sis taüts de fusta, concretament quatre en sentit longitudinal i dos en sentit transversal. El fèretre que es troba just al costat de l'entrada està relativament ben conservat: la caixa mostra una representació de Jesús crucificat, amb profusa decoració daurada. També estan ben conservats dos dels fèretres disposats en sentit longitudinal, un dels quals exhibeix una imatge de la Mare de Déu. Els altres taüts estan en un estat més o menys avançat de descomposició. Les restes mostren una decoració pictòrica amb flors i ornaments. Les dues caixes transversals descansaven, separades per uns quants taulons, sobre els quatre fèretres disposats en sentit longitudinal. El taüt amb les despulles exhumades del pare Tendler es va col·locar en lloc de les caixes disposades més cap enrere (Ajuntament de Viena, Departament 12 [Oficina Municipal de Sanitat] - 1465/1932, del 10 de març de 1932).

En aquesta mateixa ocasió es pogué comprovar, un cop aixecada la làpida situada davant la reixa del presbiteri, que, en contra del que se suposava, davant la zona de l'altar no hi havia cap altra cripta: tan sols s'hi va trobar una tomba.

D'una il·lustració publicada per Dernjač (al lloc indicat, p. 54) es desprèn que antigament la façana de l'església havia lluït una decoració lleugerament més rica. Sobre el portal hi havia una àguila bicèfala i dins el triangle (per sobre del gran finestral i dins l'arc segmental), un grup escultòric. Els campanars eren si fa no fa mig metre més alts i lluien unes esveltes punxes barroques. Les finestres no estaven tancades, de manera que semblava que les punxes descansessin sobre quatre columnes. La façana actual de l'església data de l'any 1821 i presenta un aspecte molt sobri, sense cap element ornamental. En general, el con-

junt no està gaire aconseguit. L'interior és ben diferent del que sembla anunciar la façana, ja que no es correspon amb el d'una església moderna, sinó amb el d'una església barroca. Per això, la façana tan senzilla i moderna no s'adiu gens amb l'església com a tal, que es va construir en els temps de Carles VI, és a dir, en l'època de l'Alt Barroc.

Temps enrere, l'església també havia estat centre d'una confraria anomenada Jesús-Maria-Anna, la festivitat de la qual se celebrava el 26 de juliol.

La penúltima renovació de l'església tingué lloc l'any 1914 i l'última, l'any marià de 1954.

3. BIBLIOGRAFIA

FUHRMANN, M. *Historische Beschreibung und kurzgefasste Nachricht von der röm.-k.k. Residenzstadt Wien und ihren Vorstädten*. 2 vol. Viena, 1767. [Descripció històrica i notícia resumida de la ciutat imperial, reial i romana de Viena i els seus ravals.]

KOLB, G. *Marianisches Niederösterreich* [«La baixa Àustria mariana»]. Viena, 1899.

SICKINGEN, F. *Darstellung der k.k. Haupt- und Residenzstadt Wien*. Viena, 1832. [Descripció de la ciutat imperial i reial de Viena.]

DERNJAČ, J. *Die Wiener Kirchen des 17. und 18. Jh.* [«Les esglésies de Viena dels segles XVII i XVIII»]. Viena, 1906.